

Atlas van de Nederlandse
Dialectsyntaxis (AND)

Deel I

Onder redactie van
Marinel Gerritsen

Amsterdam 1991

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Gerritsen, Marinel

Atlas van de Nederlandse Dialectsyntaxis / Marinel Gerritsen. – Amsterdam : P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde. – kaarten – (Publikaties van het P.J. Meertens-Instituut ; 17)

Met lit.opg.

ISBN 90 70389 31 2

SISO 805 UDC 801.5 NUGI 943

Trefw.: dialectsyntaxis.

© 1991: P.J. Meertens-Instituut – Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopieën of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

WOORD VOORAF	7
1 INLEIDING	9
1.1 Dialectsyntaxis: de cinderella van de dialectgeografie	9
1.2 Doel van de AND	12
1.3 Methodologie van onderzoek naar regionale variatie op syntactisch niveau	13
1.4 De methode van de AND	18
1.5 Resultaten in zijn algemeenheid	22
1.6 Nut	24
2 BEHANDELING KAARTEN PER SERIE	26
2.1 Woordvolgorde	26
2.2 Subjectloze zinnen (pro-drop)	42
2.3 Passiefvorming	46
2.4 Controlezinnen	52
2.5 Nomen-incorporatie	71
2.6 Uitdrukking van halve getallen	74
3 SYNTACTISCHE VARIABELEN DIE GEEN OF AL BEKENDE REGIONALE SPREIDING TONEN EN NIET IN HET BOVENSTAANDE ZIJN VERMELD	77
3.0 Inleiding	77
3.1 Woordvolgorde	77
3.2 Passiefvorming met 'worden' dan wel 'zijn'	82
4 NAWOORD	83
BIBLIOGRAFIE	85
APPENDIX	93

Woord vooraf

Voor u ligt het eerste deel van de Atlas van de Nederlandse Dialectsyntaxis (AND). Dit is niet alleen voor het Nederlandse taalgebied de eerste atlas op het gebied van de dialectsyntaxis, maar ook internationaal gezien is het een primeur. Het is voor het eerst dat er een atlas verschijnt van regionaal bepaalde syntactische variatie. Het werken aan deze atlas is pionierswerk geweest, al kon er gelukkig gebruik gemaakt worden van het vele methodologische voorwerk van Van Bree (1981) en anderen (De Rooij en Vanacker 1976). Het pioniersachtige karakter van de onderneming heeft ertoe geleid dat er ongeveer 10 jaar aan deze atlas is gewerkt. In deze periode hebben er dankzij de automatisering een aantal revolutionaire veranderingen in de beoefening van de dialectgeografie aan het P.J. Meertens-Instituut plaatsgevonden. De automatisering maakte het enerzijds mogelijk grote databestanden te hanteren, berekeningen te maken en talloze proefkaarten te tekenen. Anderzijds trok de automatisering zoveel personeel dat de administratieve ondersteuning die in het eerste stadium van de atlas nog zo ruimschoots voorhanden was, in latere stadia ontbeerd moest worden. Deze revolutionaire veranderingen in de periode van het werken aan de atlas hebben duidelijke sporen achtergelaten.

- Van sommige verschijnselen is een aantal kaarten opgenomen. Die secties van de atlas zijn gemaakt in de periode dat het P.J. Meertens-Instituut nog over een tekenaar beschikte. In een later stadium was dat niet meer het geval en is er zuinig omgesprongen met het tekenen van kaarten. Als een kaart niet strikt noodzakelijk was, is ze weggelaten.
- Sommige aspecten zijn meer kwantitatief uitgewerkt dan andere.

De atlas demonstreert dat er op het gebied van de syntaxis een groot aantal regionaal bepaalde verschillen is en dat het goed mogelijk is om met behulp van de schriftelijke methode inzicht in deze verschillen te krijgen. De atlas bewijst dat er naast de geijkte fonologische, morfologische en lexicale atlassen in de dialectgeografie ook ruimte gemaakt moet worden voor syntactische atlassen. In deze atlas is nog lang niet alle syntactische variatie in kaart gebracht die regionaal bepaald zou kunnen zijn. Eenvoudigweg omdat men informanten nu eenmaal niet te zeer kan overladen met syntactische vragen. Op het ogenblik wordt er al aan een tweede deel gewerkt en er is nog regionaal bepaalde syntactische variatie genoeg om meer

delen te vullen. Ik hoop dan ook dat er voor dit type onderzoek en voor de publikatie ervan geld beschikbaar zal blijven, zodat nog vele delen dit eerste deel van de AND zullen volgen.

De enorme hoeveelheid werk die verbonden is aan het onderzoek naar de regionale spreiding van syntactische variatie, had niet uitgevoerd kunnen worden zonder de hulp van een aantal mensen die hielpen bij het versturen van de vragenlijsten, de dataverzameling en het tekenen van proefkaarten en definitieve kaarten. Ik dank hiervoor: Herman Beekveldt, Olof Bekedam, Henk Eerevelt, Frans Enserink, Folkert Kuiken, Joke van Loendersloot, Carla Oostveen, Ben de Rijk, Rob Schepers, Chiel Uitterhoeve en Alie Wams. Een bijzonder woord van dank gaat uit naar Berber Voortman die in 1988 als assistent aan het project kon worden aangesteld dankzij een subsidie van het Project DGWB, facilitaire ondersteuning voor onderzoekers in de taalwetenschappen en historische wetenschappen. Ik dank ook Huib Hogerheijde, die mij in de moeilijke periode dat het instituut niet over een echte tekenaar kon beschikken, hielp met vele verschillende cartografische aspecten van de atlas. Jaap de Rooij nam het hele manuscript door en gaf mij tal van suggesties voor verbetering. Ik ben hem daarvoor zeer erkentelijk. Een laatste woord van dank gaat uit naar mijn (andere) collega's van de Afdeling Dialectologie van het P.J. Meertens-Instituut en van de Vakgroep Algemene Taalwetenschap en Dialectologie van de Katholieke Universiteit van Nijmegen voor de steun die ik van hen mocht ontvangen tijdens het schrijven van het commentaar bij deze atlas.

31 mei 1990

Nawoord

In de wetenschap, dus ook in de dialectologie, is het een gevleugeld woord dat men pas na voltooiing van een onderzoek weet welke vragen men had moeten stellen. Dit geldt ook voor deze atlas. In het commentaar bij de kaarten staat meer dan eens 'verder onderzoek is geboden'. Ook ben ik mij ervan bewust dat nog lang niet alle mogelijke regionaal bepaalde syntactische variatie is onderzocht. Toen de geruchten de ronde deden dat het eerste deel van de atlas voltooid was, vroegen veel mensen mij informatie over de regionale spreiding van syntactische varianten. Op veel van die vragen kon ik echter geen antwoord geven omdat het betreffende verschijnsel eenvoudigweg niet was onderzocht. Deze atlas is duidelijk niet anders dan een eerste aanzet van het onderzoek naar regionaal bepaalde syntactische variatie. Er zullen nog vele delen moeten volgen om een goed inzicht in de regionaal bepaalde syntactische variatie van het Nederlands te krijgen. Ook ten aanzien van de verklaringen van kaartbeelden moet nog veel onderzoek gedaan worden. Het diepte-onderzoek dat noodzakelijk bleek toen de theorieën verstek lieten gaan, moest achterwege blijven. Daarom moest het waarom van de regionaal bepaalde syntactische variatie helaas vaak in duistere nevelen gehuld blijven.

Juist omdat een syntactische variabele maar een beperkt aantal varianten kent, is het onderzoek naar de regionale spreiding van syntactische varianten bij uitstek geschikt om met de computer te worden gedaan. Ik denk dan ook dat dit type onderzoek in de toekomst makkelijker zal kunnen worden gedaan dan in de afgelopen decennia. Ik hoop dat zowel de resultaten van deze atlas als ook deze technische innovaties ertoe bijdragen dat de dialectsyntaxis metamorfoseert van assepoester naar begeerlijke prinses van de dialectgeografie.